KÖNYVEK

Bajcsi Ildikó – Kántor Zoltán – Morvai Tünde – Papp Z. Attila – Ribní Ferenc szerk.: Jövőt formáló múlt. Tanulmányok a szlovákiai magyar ifjúság múltjáról és jelenéről. Komárom–Budapest, Impulzus – Nemzetpolitikai Kutatóintézet, 2025, 277 p.

A *Jövőt formáló múlt* című tanulmánykötet olyan témát helyez a középpontba, amely a kisebbségkutatásban, az ifjúságszociológiában és a nemzetpolitikai gondolkodásban egyaránt alapvető, mégis ritkán kap önálló, összegző keretet: a szlovákiai magyar fiatalok társadalmi helyzetét, történeti tapasztalatait és jövőképeit. A kötet fő érdeme, hogy nem elégszik meg egyetlen nézőponttal. A fiatalokat nem pusztán adatfelvételi kategóriaként kezeli, hanem történeti szereplőként, közösségi cselekvőként, nyelvhasználóként, hallgatóként, munkavállalóként és leendő értelmiségiként is megmutatja. Ez a sokszempontúság indokolja a cím kettősségét is: a múlt nem háttéranyag, hanem a jelen intézményeit, identitásformáit és döntési helyzeteit alakító tényező.

A szerkesztők világos szerkezetet adtak a tizenhárom tanulmánynak és az utószónak. A történeti előzményeket tárgyaló nyitó egység a két világháború közötti ifjúsági mozgalmaktól a háború utáni jogfosztottságon át a szocialista korszak klubmozgalmáig követi a szlovákiai magyar fiatalok önszerveződését. Bajcsi Ildikó tanulmánya különösen erősen mutatja meg, hogy a Sarló, a Prohászka Körök vagy a Magyar Munkaközösség esetében a nemzeti kérdés és a szociális érzékenység nem választható el egymástól. Bencze Dávid írása a jogfosztottság éveiben kibontakozó ifjúsági ellenállásra irányítja a figyelmet, míg Czáboczky Szabolcs a klubmozgalmakat alternatív nyilvánosságként és későbbi elitképző közegként értelmezi. Ez a történeti blokk a kötet egyik legerősebb része, mert bizonyítja, hogy a kisebbségi ifjúsági lét nem új keletű „probléma”, hanem folyamatos alkalmazkodás, önvédelem és intézményteremtés története.

A második rész a kultúra, identitás és közélet kérdéseit empirikusabb fókuszban vizsgálja. Sýkora Hernády Katalin nyelvhasználati elemzése jól érzékelteti, hogy a szlovákiai magyar egyetemisták identitása a családi nyelvi szocializáció, az iskolai pálya, a szlovák nyelvtudás és a kulturális fogyasztás metszéspontjában formálódik. Kelemen Kristóf kultúrafogyasztási tanulmánya fontos ellenpontot ad: a kisebbségi kultúra nem magától értetődően vonzza a fiatalokat. A színház relatív népszerűsége az anyanyelvi kínálat közösségformáló erejére utal, ugyanakkor a táncház, a komolyzene vagy a hagyományos intézmények korlátozott vonzereje komoly kihívást jelez. Sörös Erik és Morauszki András tanulmányai hasonló következtetésre jutnak a szabadidő és a civil részvétel terén: a közösségi kötődés jelen van, de nem tömeges és nem automatikus. A civil aktivitás a közéleti érdeklődéssel összefügg, ezért az ifjúsági szervezetek szerepe nemcsak identitásőrző, hanem demokratikus szocializációs szempontból is jelentős.

A gazdasági és társadalmi fejezet a kötet egyik legaktuálisabb egysége. Kurcz Kristián adományozásról és önkéntességről szóló tanulmánya azt mutatja, hogy a közösségi részvétel mögött elkülöníthető attitűdcsoportok állnak: az aktív segítők mellett létezik egy mozgósítható, de nem stabil középréteg, valamint egy távolságtartó csoport. Ez a megállapítás gyakorlati szempontból is hasznos, mert a civil szervezeteknek nem általában „a fiatalokat”, hanem eltérő motivációjú csoportokat kell megszólítaniuk. Valkó Vivien és Fóthy Noémi írásai a munkaerőpiac, a jövedelmi várakozások és az elvándorlás dilemmáit elemzik. A kép árnyalt: a külföldi munkavállalás lehetősége nyitott, de a szülőföldön maradás vagy Magyarország vonzereje nem kizárólag gazdasági racionalitással magyarázható. A nyelvi-kulturális kapcsolatok,

a határhelyzet és az identitás legalább olyan fontosak, mint a bérkülönbségek.

A záró egység az oktatást állítja középpontba, és talán itt válik a legélesebbé a kötet közpolitikai relevanciája. Papp Z. Attila PISA-elemzése súlyos figyelmeztetés: a magyar nyelven tanuló szlovákiai magyar diákok teljesítménye rendszerint elmarad a többségi tanulókétól, és a csökkenés a 2003 és 2022 közötti adatok alapján markáns. A tanulmány azért fontos, mert nem moralizál, hanem módszertani óvatossággal különíti el a családi háttér, a tannyelv és az iskolai környezet hatását. Morvai Tünde doktoranduszokról szóló interjús kutatása a fiatal értelmiség utánpótlásának törékenységét tárja fel: az akadémiai ambíció, a helyben maradás, a mobilitás és az egzisztenciális bizonytalanság egyszerre van jelen. Ribní Ferenc hallgatói reflexiókat elemző tanulmánya pedig a felsőoktatás gyakorlatorientáltabbá tételét, a tanári felkészültség és az intézményi támogatás javítását sürgeti. Kántor Zoltán utószava a tanulmányokat nemzetpolitikai keretbe helyezi, és az ifjúsági szervezeteket a kisebbségi nemzetépítés kulcsintézményeiként értelmezi.

A kötet legnagyobb erénye az interdiszciplináris szerkezet. A történeti fejezetek nélkül a jelenkori kérdőíves adatok könnyen elszigetelt pillanatfelvétellé válnának; az empirikus tanulmányok nélkül viszont a történeti narratíva maradna következmények nélkül. A szerzők több esetben az Edu Uni 2020 és 2024 vizsgálatokra támaszkodnak, ami összehasonlíthatóságot biztosít, és a 2009-es előzményekkel együtt hosszabb távú trendek felvázolását is lehetővé teszi. Külön érték, hogy a tanulmányok többsége nem áll meg a leírásnál: szervezeti, oktatáspolitikai vagy közösségfejlesztési következtetéseket is megfogalmaz.

Kritikai észrevételként főként az említhető, hogy a tanulmánykötet műfajából fakadóan az elemzések mélysége és módszertani kidolgozottsága nem teljesen egyenletes. A felsőoktatási fókusz erős, ami érthető a kutatási projekt keretei miatt, de emiatt a nem egyetemista fiatalok, a korai iskolaelhagyók, a szakmunkásképzésben tanulók vagy a periférikusabb társadalmi helyzetű csoportok kevésbé láthatók. A kötet egésze nyerne egy erősebb záró szintézissel is, amely a fejezetek eredményeit közös módszertani és szakpolitikai mátrixba rendezi. A nemzetpolitikai keret ugyan következetes és indokolt, de néhol erősebben normatív, ezért az olvasónak érdemes külön figyelnie arra, hol ér véget az empirikus állítás, és hol kezdődik a stratégiai értelmezés.

Összességében a *Jövőt formáló múlt* hiánypótló, adatgazdag és jól használható kötet. Nemcsak kutatóknak ajánlható, hanem pedagógusoknak, civil szervezeti vezetőknek, ifjúságpolitikai szereplőknek és mindazoknak, akik a szlovákiai magyar közösség jövőjét nem elvont demográfiai kérdésként, hanem fiatalok konkrét döntéseinek, intézményeinek és lehetőségeinek összefüggéseként akarják megérteni. A kötet fő üzenete világos: a megmaradás nem pusztán identitáskérdés, hanem oktatási minőség, kulturális hozzáférés, civil részvétel, gazdasági perspektíva és értelmiségi utánpótlás együttes problémája.

Gál Zoltán

Volodymyr Fenych: A történész, az egyház és a nép: Hodinka Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye és a kárpáti ruszinok. Ukránból fordította: Tetyana Ilnytska. Budapest, Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Egyesület – Józsefvárosi Ruszin Önkormányzat, 2026, 154 p.

A közelmúltban, Hodinka Antal születésének 160. és halálának 80. évfordulója alkalmából látott napvilágot Volodymyr Fenych ungvári történész *A történész, az egyház és a nép: Hodinka Antal, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye és a kárpáti ruszinok* címet viselő monográfiája, amely Tetyana Ilnytska fordításában, a Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Egyesület és a Józsefvárosi Ruszin Önkormányzat kiadásában, számos budapesti és vidéki ruszin nem-